

Kozych I.V. Optimization of criminal legislation in the context of the implementation of criminal policy functions

Criminal policy, as a subsystem of crime policy and, ultimately, a component of state legal policy, provides certain functions that will obviously differ depending on the approaches outlined above. In spite of some differences, in modern political science, the most important functions of politics are distinguished, which should be traced in the context of such a component as criminal law.

The author distinguishes the following functions of criminal policy: 1) integrative; 2) managerial and regulatory; 3) rationalization; 4) innovation 5) resource mobilization; 6) human rights function; 7) political socialization.

Ultimately, it is concluded that there is a need for deep theoretical knowledge of the functions, methods, methods and tasks of criminal policy in order to obtain real effective results.

Keywords: criminal policy, functions of criminal policy, optimization of criminal law.

Медицький І. Б.

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ «ЦІНИ» ЗЛОЧИННОСТІ У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

УДК 343.9

Постановка проблеми. Сучасний рівень кримінологічної теорії у частині наслідків злочинності (їх обсягу, структури, методології та методик пізнання, механізмів виникнення та розвитку і ін.) не відповідає суспільній значущості проблеми та пов'язаним з нею практичним потребам. Хоча останнім часом, як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, усе частіше звертаються у своїх пошуках до цієї фундаментальної проблеми кримінологічної науки¹. Безсумнівно, що розробка конкретних методик визначення ціни злочинності передбачає, у тому числі, вирішення питання класифікації утворюючих її компонентів. Одразу слід зауважити, що автор підтримує позицію використання у кримінологічному обігові (у якості родового – І.М.) поняття «наслідки злочинності», адже про її «ціну» навряд чи підставно буде говорити, оцінюючи втрати

1 У даній статті терміни «наслідки» та «ціна» злочинності будуть вживатися у якості слів-синонімів, притому, що дані поняття не співпадають за своїм кримінологічним наповненням. Однак це є предметом окремого обґрунтування позиції.

від смерті близької людини, психічні страждання, нереалізовані життєві перспективи тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власне, моменти, що характеризують саме соціальну шкоду від злочинності, її різновиди, методологію розрахунку та інші аспекти, пов'язані із цим питанням, є надбанням Г.А. Аванесова, М.М. Бабаєва, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, В.М. Дрьоміна, А.П. Закалюка, В.Є. Кваши-са, Л.В. Кондратюка, О.М. Костенко, В.В. Лунєєва, В.С. Овчинського, Н.В. Сметаніної, В.І. Шакуна та інших учених. Існуючі напрацювання є підґрунтям для подальших пошуків у напрямку обґрунтування та розробки самостійного підвиду кримінологічної теорії – консеквенціології злочинності (від лат. – *consequentia* – наслідок), із власним предметом та дослідницьким інструментарієм [8, с. 66].

Стаття має **метою** розкрити елементи структури кримінологічного поняття «ціна» злочинності, здійснивши аналіз існуючих наукових напрацювань з одночасним формулюванням відповідних оцінок та суджень.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, що проблема наслідків злочинності є актуальною не тільки для України, а й для будь-якого державного утворення, особливо, якщо зважати на сучасні глобалізаційні процеси у світі. Дане питання перебуває у фокусі зацікавленості західних кримінологів уже понад як півстоліття, маючи своїм наслідком низку комплексних напрацювань та методик практичного змісту.

Американський кримінолог Х.Г. Деммерт виділяє три компоненти, які утворюють ціну злочинності: 1) безпосередню шкоду від злочинної поведінки; 2) витрати суспільства у процесі профілактики та запобігання злочинам, притягнення злочинців до кримінальної відповідальності; 3) втрати самого злочинця (наприклад, час, витрачений злочинцем на вчинення злочину або відбуття покарання, який злочинець міг би витратити на правомірну продуктивну діяльність) [5, с.17]. У даному відношенні слушним видається включати у ціну виключно ті втрати злочинця, які матимуть негативний ефект не тільки для нього, але й для суспільства (недоотримана суспільна вигода у вигляді виробни-

чого потенціалу злочинця з огляду на його «вибуття» із соціуму та не залучення до економічної діяльності). Персоніфіковані види втрат злочинця (його біль, страждання і ін.) не повинні братися до уваги при розрахунку ціни злочинності, оскільки він сам поставив себе поза законом /суспільством [10, с.24-25].

У доповіді Міністерства внутрішніх справ Великобританії «Економічні і соціальні наслідки злочинності» 2000 р., ціна злочинності представлена наступними компонентами:

□ витрати суспільства, спрямовані на мінімізацію ризику стати жертвою злочину (витрати на охоронні системи, страхування від кримінальних загроз, інші заходи безпеки). Якщо перекладати дослівно, то такі витрати англійці називають «ціною очікування злочинності» (costs in anticipation of crime);

□ грошова оцінка шкоди, заподіяної у результаті вчинення злочину його жертві;

□ витрати на утримання та функціонування системи кримінальної юстиції. У буквальному розуміння ці витрати позначені як «ціна реакції на злочинність» (costs in response to crime). Принагідно слід зауважити, що МВС Великобританії не включає до ціни злочинності втрати самого злочинця, втрати, які несе сім'я жертви злочину та багато інших побічних наслідків [5, с.17].

М.М. Бабаєв та В.Є. Квашиєв у ціні злочинності виокремлюють наступні складові: 1) вартісне відображення безпосередніх та опосередкованих наслідків кримінальної поведінки (протиправне спричинення); 2) вартісне відображення затрат держави та суспільства на боротьбу зі злочинністю та профілактику правопорушень (соціально корисні та об'єктивно необхідні витрати) [2, с.248].

На думку В.В. Лунєєва, «сукупну» ціну злочинності можна розподілити на: 1) затрати, нав'язані суспільству самою злочинністю, тобто її прямі наслідки; 2) затрати, які суспільство перебирає на себе самостійно, для захисту від злочинності та її стримування, тобто непрямі затрати [7, 783].

Автори монографічного дослідження «Цена преступности (методология ее определения)» пропонують визначати структуру ціни злочинності, виходячи із часових параметрів, що характе-

ризують поступові етапи кримінологічної діяльності: а) прогнозування злочинності, б) профілактика злочинності, в) виявлення та припинення конкретних злочинів, г) реалізація кримінальної відповідальності за конкретні злочини, а також часткове або повне відновлення порушених суспільних відносин.

З огляду на запропонований критерій виділяються три компоненти ціни злочинності (визначаючи при цьому умовність поділу – І.М.):

1) затрати потенційних жертв, суспільства та держави, пов'язані із очікуванням злочинності (затрати на охоронні системи, сигналізацію чи інші заходи особистої безпеки; переїзд у більш безпечний район для подальшого проживання; профілактичні програми (заходи), спрямовані на запобігання злочинам та мінімізацію причин, які продукують злочинність);

2) реальна шкода, спричинювана конкретними злочинами їх жертвам, суспільству, державі (майнова шкода, яка не може бути компенсована за рахунок страхових виплат; майнова шкода, яка компенсується за рахунок страхових виплат); втрачений час – відсутність потерпілого на робочому місці внаслідок втрати працездатності; час, потрачений потерпілим на участь у слідчих діях/судових засіданнях; витрати на відновлення фізичного і психічного здоров'я; біль та страждання, які переживає жертва внаслідок зниження «якості» життя (інвалідність особи, знівечення обличчя тощо);

3) затрати, пов'язані із реакцією суспільства, держави на факт вчинення конкретних злочинів (затрати на утримання правоохоронних органів, пов'язані із виявленням та розкриттям злочину; затрати, пов'язані із розглядом кримінальної справи у суді; затрати, пов'язані з виконанням кримінального покарання та інших заходів кримінально-правового впливу; затрати, пов'язані обумовлені здійсненням адміністративного нагляду та соціальною адаптацією звільнених з місць позбавлення волі осіб; компенсаційні виплати потерпілим) [10, 21-24].

О.Р. Афанасьєва виділяє наступні елементи, які утворюють зміст «ціни» злочинності:

1) витрати держави, суспільства, юридичних і фізичних осіб на профілактику злочинності, тобто, реалізацію спеціальних заходів захисту від очікуваних кримінальних ризиків;

2) втрати держави, суспільства, юридичних і фізичних осіб у зв'язку із вчиненням злочинів;

3) витрати на усунення наслідків від вчинених злочинів, безпосередньо пов'язані з відновленням становища, яке існувало до вчинення злочину, виплатою компенсацій, страхових відшкодувань, наданням медичної допомоги та реабілітацією потерпілих та їхніх родичів, зниженням рівня зайнятості, продуктивності праці, втратою доходів, призупиненням діяльності організації і т. д.;

4) витрати на утримання правоохоронної і судової системи, органів виконання покарання, а також усієї необхідної інфраструктури;

5) вартість кримінального судочинства, тобто витрати державних органів публічного переслідування та обвинувачення, а також суду, понесені ними у зв'язку з необхідністю розкриття та розслідування злочину, судового розгляду і вирішення кримінальної справи, розгляду процесуальних питань, які спорадично виникають у стадіях виконання вироку, а також судово-наглядного провадження та поновлення справ за нововиявленими обставинами;

6) витрати на виконання покарання і запобігання рецидиву злочинів, тобто, витрати державних органів і громадських організацій, понесені ними у зв'язку з виконанням покарань, здійсненням ресоціалізації засуджених, а також реалізацією заходів, спрямованих на запобігання рецидиву злочинів (працевлаштування, адміністративний нагляд, контроль кримінально-виконавчих інспекцій та інших правоохоронних органів) [1, с. 12-14].

А.Я. Вилкс, розрізняючи у структурі «ціни» злочинності прями та непрямі втрати, відносить до перших, пов'язаних зі злочинністю: втрати, які безпосередньо пов'язані з кримінальною діяльністю; компенсації жертвам злочинів; втрати осіб, які вчиняють кримінально карані діяння. Непрямі втрати від злочинності включають у собі: витрати державних та самоврядних правоохоронних установ, які у рамках своєї компетенції забезпечують боротьбу зі

злочинністю та антисуспільними проявами; засоби та технології, які використовують фізичні та юридичні особи по запобіганню злочинних проявів; страхові витрати, пов'язані із страхуванням різноманітних об'єктів та виплатами у випадку злочинних посягань на них [3, с.19-20].

Крім того, науковець наголошує на необхідності вирізняти показники, пов'язані зі злочинністю, підрахунок яких видається вкрай складним. До даної групи показників слід віднести: матеріальні, фінансові та інші ресурси, отримані у результаті злочинної діяльності; легітимні матеріальні, фінансові та інші доходи, отримані з використанням ресурсів, здобутих злочинним шляхом; у результаті злочинної діяльності неотримані легітимні доходи; страх від злочинності, який обумовлює соціальну напругу, соціально-психологічні та ускладнення медичного характеру.

«Ціна» злочинності дає уявлення про обсяг і характер прямого і непрямого збитку, який завдає злочинність суспільству. Прямий збиток майнового (матеріального) характеру обчислюється у грошовому виразі. Сюди належать кількість летальних наслідків, настання інвалідності потерпілих, виплати їм за лікарняними листками, додаткові витрати на їх лікування, страхові виплати, проведення психологічної реабілітації. До непрямого збитку від злочинності належать кошти, що витрачаються державою на боротьбу зі злочинністю, і вартісний вираз її негативних соціальних наслідків (дезорганізація сім'ї, зниження продуктивності праці, додаткове навантаження на інститути соціалізації і ресоціалізації, погіршення демографічної та екологічної (у разі вчинення екологічних правопорушень) ситуації, зростання захворюваності населення тощо), утримання правоохоронної системи, різноманітних охоронних, фіскально-ревізійних структур, витрати на навчання і підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів, витрати на наукові розробки (дослідження), вартість захисних систем, матеріальні витрати, пов'язані із розслідуванням і розглядом кримінальних справ [6, с.25; 9, с.327; 4, с.10].

В.В. Голіна та Н.В. Сметаніна пропонують також включати до непрямого збитку від злочинності зловживання представників правоохоронних і судових органів, а також породжену механіз-

мом криміналізації тіньову економіку. При цьому науковці справедливо акцентують, що мова йде про неповний перелік прямого і непрямого збитку, адже вичерпного переліку цих збитків не існує у кримінологічній науці, а можливість підрахунку зазначених збитків у грошовому еквіваленті у певних випадках має лише штучний характер [4, с.10; 9, с.327-328].

Висновки. Існуючі у кримінологічній науці пропозиції щодо доцільності виділення тих чи інших елементів «ціни» злочинності заслуговують більш глибокого аналізу та подальшого розвитку, будучи обумовленими різними завданнями наукового пошуку. Прагнучи уникнути дублювання та «умовності» при структуризації вказаного поняття, обґрунтовано виділяти у ньому лише дві системоутворюючі складові: «ціну» безпосередньої кримінальної поведінки (наслідки реального спричинення для суспільства, держави, особи) та витрати, пов'язані із реакцією на існування феномену злочинності (утримання органів кримінальної юстиції, реалізацію розгалуженої мережі заходів запобігання та припинення правопорушень і т.д.). Втрати злочинця, витрати як «ціна» очікування злочинності і т.д. – є нічим іншим, як похідними від вказаних вище елементів, потребуючих, тим не менш, виокремлення та деталізації у плані побудови більш ефективної стратегії протидії криміналітету.

1. Афанасьєва О.Р. «Цена» преступности и проблемы ее исчисления / О.Р. Афанасьєва // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции. 2012. №5. С.9-16.
2. Бабаєв М. М. Цена преступности: проблемы теории и практики / М. М. Бабаєв, В. Е. Квашиш // Российский криминологический взгляд. 2009. №2. С. 246-259.
3. Вилкс А.Я. Цена преступности как уголовно политическая и криминологическая категория // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої XX-річчю Національної академії правових наук України (м. Одеса, 1 листопада 2013 р.). Одеса : Фенікс 2013. С.18-21.
4. Голіна В.В. «Ціна» злочинності: що ми про неї знаємо? / В.В. Голіна, Н.В. Сметаніна // Голос України. 2013. № 127 (12 липня). С.10.

5. Долотов Р.О. Цена преступности как криминологический показатель: некоторые методологические аспекты / Р.О. Долотов // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2012. № 3. С. 15-21.
6. Криминологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
7. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т.1. Общая часть / В. В. Лунеев. М.: Юрайт, 2011. 783 с.
8. Медицький І.Б. Консеквенціологія злочинності: загальнотеоретичні питання класифікації // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. ст. м. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. Вип.44. С.65-76.
9. Сметаніна Н.В. До питання визначення «ціни» злочинності у сучасному суспільстві / Н.В. Сметаніна // Часопис Київського університету права. 2012. №4. С.327-330.
10. Цена преступности (методология ее определения): монография / под ред. проф. Н.А. Лопашенко. М.: Юрлитинформ, 2014. 216 с.

Медицький І.Б. Структурні елементи «ціни» злочинності у криминологічній науці

У статті наведено характеристику складових елементів криминологічного поняття «ціна» злочинності. Автором здійснено аналіз сучасних наукових поглядів з приводу включення до структури «ціни» злочинності ряду елементів: прямих та опосередкованих втрат; втрат для суспільства, держави, особи; втрат, що виділяються за етапами криминологічної діяльності тощо.

Ключові слова: наслідки злочинності, ціна злочинності, структура злочинності, консеквенціологія злочинності.

Медицький І.Б. Структурные элементы «цены» преступности в криминологической науке

В статье приведена характеристика составляющих элементов криминологического понятия «цена» преступности. Автором осуществлен анализ современных научных взглядов по поводу включения в структуру «цены» преступности ряда элементов: прямых и косвенных потерь; потерь для общества, государства, человека; потерь, выделяемых в связи с этапами криминологической деятельности и тому подобное.

Ключевые слова: последствия преступности, цена преступности, структура преступности, консеквенциология преступности.

Meditsky I.B. Structural elements of the «price» of crime in criminological science

The author focuses on one of the most unexplored categories of criminological science - the consequences of crime. Despite the fundamental nature of the issue,

since the consequences of crime determine the whole system of combating it, there is not enough integrated work in this respect. This article aims to expand criminological theory in terms of determining the structural elements of the «price» of crime, which will have practical significance in terms of building an effective strategy to counteract one or another of its varieties.

It is emphasized that existing proposals in the criminological science for the allocation of certain elements of the «prices» of crime deserve a more in-depth analysis and further development, being conditioned by various tasks of scientific research. In an effort to avoid duplication and «conditionality» when structuring the mentioned concept, it is justified to allocate only two system-forming components in it: the «price» of direct criminal behavior (the consequences of a real induction for society, state, person) and the costs associated with the response to the existence of the phenomenon of crime (maintenance of criminal justice bodies, implementation of an extensive network of measures for the prevention and suppression of offenses, etc.). Other types (loss of a criminal, costs as a «price» of crime expectations, etc.) are derived from the above elements, which, however, require the identification and detailed characterization.

Key words: the consequences of crime, the price of crime, the structure of crime, the conseqventiology of crime.

Наконецна І.М.

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ КВАЛІФІКУЮЧИХ ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

УДК 343.6

За Конституцією України (стаття 3) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в державі найвищою соціальною цінністю. Відповідно, злочини проти життя особи належать до категорії одних з найнебезпечніших посягань. А за умисне вбивство з кваліфікуючими ознаками (ч. 2 ст. 115 КК України) передбачено найсуворіший вид покарання – довічне позбавлення волі.

Кримінально-правові норми розділу II Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України, де передбачена кримінальна відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи, містять 35 кваліфікуючих ознак, які в сукупності з ознаками основних складів утворюють кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів проти життя та здоров'я особи. Деякі